

Családommal a vadonban – Keresztény szemléletű természettudományos erdei családi tábor

(Me and my Family in the Wilderness – Natural Science Based Forest Camp for Families with a Christian Approach)

Molnár Xénia^{*1} – Horváth Tamás²

¹ pedagógiai asszisztens, erdőpedagógus

² SOE, EMK Erdő- és Természeti Erőforrás-gazdálkodási Intézet

Kivonat

A családi tábor programtervének kidolgozásával célkitűzésünk annak bemutatása és megélhetővé tétele, hogy a természet tudományos szemléletű és hiten alapuló megismerése nem zárják ki egymást – éppen ellenkezőleg, ezek egymással szinergiában tudnak nagyobb hatást és elmélyült tudást elérni. Jelen dolgozat célja, hogy kidolgozott módszertant adjunk keresztény pedagógusok, erdei iskolai foglalkozást vezetőik számára, valamint keresztény szemléletű táborokhoz, kiegészítve a gyermekek hitéleti tanítását. Olyan környezeti nevelési és erdőpedagógiai módszert kívántunk készíteni, amely segíti az erdőpedagógiai módszerek terepen, természetes környezetben, egyúttal bibliai szemléletmóddal történő alkalmazását. A módszertan a felépítése alapján egyaránt alkalmas egyhetes családi tábor megtartásához, ugyanakkor a korosztályokra bontott foglalkozástervek alapján lehetőség van óvodások, iskolások és felnőttek számára különálló foglalkozásként való használatra is. A módszer emellett a környezeti nevelés óvodai gyakorlatában is hasznos lehet.

Kulcsszavak: bibliai szemléletű természettudományos nevelés, természettudományos műveltség, természettudományos gondolkodás, ökotudatosság

Abstract

With the development of the family camp program plan, our goal is to demonstrate and make it a lived experience that the scientific and faith-based approaches to understanding nature are not mutually exclusive – on the contrary, they can work in synergy to achieve greater impact and deeper knowledge. The aim of this paper is to provide a developed methodology for Christian educators, leaders of forest school activities, and Christian-oriented camps, complementing the spiritual education of children. We intended to create an environmental education and forest pedagogy method that supports the application of forest pedagogy practices in the field, in a natural environment, combined with a biblical perspective. Based on its structure, the methodology is equally suitable for organizing a week-long family camp; at the same time, through the activity plans divided by age groups, it can also be used separately for preschoolers, schoolchildren, and adults. In addition, the method can be useful in the practice of environmental education in kindergartens as well.

Keywords: Bible-based science education, scientific literacy, scientific thinking and environmental awareness, eco-consciousness

* xenia.heizer@gmail.com

1. A témaválasztás indoklása

Témaválasztásunk indoka legrövidebben három szóval fogalmazható meg: az „Isten, haza, család” hármásával, amely számunkra zseniális tömörséggel fejezi ki a legfontosabb azonosulási pontokat. Isten létezését több oldalról meg lehet közelíteni: teológiai, filozófiai, természettudományos, egzisztencialista, kulturális, szkeptikus és művészeti oldalról is. Mindegyik más-más módszereket használ és eltérő eredményekre jut. Az istenhit összeegyeztethető a természettudományokkal. A haza nemzeti összetartozásunk és múltunk hordozója, amely elválaszthatatlan a közös jövőnkől, jelen dolgozat fényében pedig a ránk, pedagógusokra bízott, felnövekvő generációkat is jelenti. A család, mint a nevelés első és legfontosabb színtere, a környezeti nevelés megalapozásában is fontos szerepet kell, hogy betöltsön, így a család, mint a legkisebb és legtörékenyebb egység, dolgozatunk fő témája, a tábori hét tematikájának fókusza.

Tanulmányunkban megragadjuk a lehetőséget arra, hogy olyan eszköztárat vázoljunk fel, amelynek alkalmazásával a pedagógusok a természettudományok releváns témaköreikhez kapcsolódva, erdőpedagógiai módszerekkel mutathatnak rá a teremtett világ összefüggéseire.

A hit és a természettudományok kapcsolata

Kormos (2019) szerint a keresztény vallás és a természettudomány legfontosabb közös jellemzője, az a feltételezés, hogy a világ rendezett, szabályos és megismerhető. A teremtett világban összefüggések, szabályszerűségek, törvényszerűségek vannak.

A természettudományok logikus, időrendiséget, ok-okozati összefüggést, törvényszerű magyarázatokat keresnek. A Biblia megfogalmazását tekintve irodalmi mű, ami ihletett módon közvetíti a hit tanításait. A természettudományok és a teológia is saját szempontjai miatt és szerint írónak, és egyik sem a másikkal szemben, így nem kell szembe állítani ezeket a műveket. Két különböző tudomány, sajátos módszerekkel, de mindkettő ugyan arról a valóságról beszél, tehát megállapításaik összekapcsolódhatnak és kiegészítik egymást.

A természettudománynak éppen lényegi eleme, hogy megengedi, hogy gondolkozzunk, lehetőségeket, hipotéziseket állítsunk fel, vizsgálódjunk és érveket gyűjtsünk. Arra vajon ad szabadságot, hogy a világ keletkezéséről gondolkozzunk? Milyen módszerek alkalmazhatók ennek a szemléletnek megfelelően?

A bibliai szemlélet létjogosultsága az erdőpedagógiában

Mivel az erdőpedagógia interdiszciplináris tudományterület, így a társtudományok szakterületei közül leginkább a következők érintik: fejlődéslélektan, szociálpszichológia, személyiségpszichológia, neveléslélektan, kognitív idegtudomány, más néven megismeréstudomány. Ebből arra következtethetünk, hogy nem csak természettudományos oldalról kell vizsgálni az erdőpedagógiát és az erdőpedagógust, és nem csak a társtudományok szemüvegét is kicsit felhúzva, hanem – mivel az ember hármasság (test + lélek + szellem) –, így az egész személyiséget, az egész személyt, sőt az egész közösséget kell látnunk.

Bibliai szemlélettel alkalmazva az erdőpedagógiát, a természettudományos beállítottságnál sokkal többet tudunk átadni, ami hat a résztvevő, tanuló egész személyiségére, többek közt a természettudatára, természetszerető és -védő, ökotudatos kompetenciáira, lényé legmélyére, belső békéjére, és segít kialakítani egy újfajta megértő, szerető és felelős tevőleges hozzáállást.

A gondolkodásmód és a világnézet hatása

A világnézet az első kardinális pont az ember fejlődésében. Adorján Rita Magonc c. könyvében úgy fogalmaz a bevezetőben: „Az ember világképe, értékrendje tapasztalatain alapul” (Adorján, 2008).

Világnézetünk egyfajta szemüveg, minden létező valóságot ezen keresztül vizsgálunk. Világnézetünk (kialakulásában a legfontosabb tényező az, hogy mit gondolunk a saját eredetünkről) nagyban befolyásolja, hogyan vizsgáljuk a különböző tudományterületeket. Vagyis mindenhez kell hit. Az erdőpedagógia megannyi módszerét és gyakorlatát alkalmazva, de mindenekelőtt élethosszig tanulva, nem lehet kikerülni a világnézeti felfogásunk tisztázását, hogy milyen oldalról tudom és szeretném megközelíteni ezt a csodálatos és végtelennek tűnő „rendszer”, amiben élünk.

A Biblia szemüvegén keresztül egy pozitív látásmóddal nagyíthatunk rá az erdőpedagógiai munkánk tématerületeire, hiszen nem csak a versengés → alkalmatlanok kiszűrése → kihalás folyamata az, ami a teremtett világ megértéséhez hozzájárul, hanem a Teremtő → értelmes tervezettség → teremtés → a teremtettség értelme és célja útvonal is segít eljutunk a válaszokig.

A pedagógia és a pedagógus jelentősége

A pedagógusra „a szellemi s néha a lelki fejlődés területén is komoly bizalommal bízták rájuk a szülők gyermekeiket...mely legfontosabb funkciónak nem információk közlését és számonkérését tartja, hanem valóban a rábízottak testi-lelki-szellemi vezetését”. (Gloviczki, 2015)

Az ember fejlődésének különböző szakaszai specifikus jellegűek, az öröklött elemek felett hamar a tapasztalati, az értelmező, az önértelmezési és fejlesztési rendszer dominál, amiknek fejlesztését és jó irányba terelését megfelelő módszerekkel az erdőpedagógia gyakorlatai megfelelően segíthetik meg. Úgy mint, segítve befolyásolni példamutatással, amit követ(het) a tudatos, magyarázó, értelmező, érték közvetítés, amely jó esetben a hitelességnek köszönhetően interiorizálódáshoz vezet, vagyis az értékek a fejlődő személy sajátjává válnak felnőtt korára. Fontos viszont tudatában lenni annak, hogy mindez a tudatos szintet megelőzve már kisgyermekkorban kezdődik. Vagy mint a belülről induló fejlesztési megközelítés, amikor a személy cselekvéseinek befolyásolását helyezik előtérbe, ahol az utánzás jelentőségéből kiindulva a hangsúly a viselkedés, cselekvés fejlesztésén és fejlesztettségén van, ami részben az élmény- és tapasztalatszerzésre alapuló pedagógiai irányzat megközelítése is. (Gloviczki, 2015) Ezzel el is jutottunk az erdőpedagógia gyakorlatainak széles lehetőségeihez.

Az erdőpedagógia használata

Mivel az erdőpedagógia interdiszciplináris (tudomány)terület, de egy természetes közegben, ami talán jobban segít megteremteni a gondolkodás szabadságának légkörét, felkelteni az érdeklődést, ösztönözni a kritikus gondolkodást, objektíven megmutatni, hogy bármely „tudományos elmélet” elfogadásához nélkülözhetetlen a hit, hogy gyakorlatilag minden ember hisz valamiben, ezért fontos megfontolni, hogy miben hiszünk.

Az erdőpedagógia válasz (lehet) a mai modern materializmusra is. Ebből következik, hogy az erdőpedagógia módszerei tökéletesen alkalmasak erre, hogy átéljük és értékeljük a szépet, mindeközben szabadon gondolkodhatunk az összefüggésekről, a természeti és emberi környezetről.

2. A keresztény szemléletbe illeszthető erdőpedagógiai módszerek

Erdőpedagógiai módszerek keresztény szemmel

Ez egy komplex látásmód, ami sokkal gazdagabb magyarázatokat és értelmet adhat például a bonyolult ökológiai összefüggéseknek, vagy a fenntartható, természetkímélő erdőgazdálkodásnak.

Ha természetes, erdei környezetben a tevékenység-központú módszereket a fent említett – és ezután kibontásra kerülő – komplexitással adjuk át, cselekedjük meg együtt, akkor még

jobban láthatóvá válhat, hogy ez a fajta természettudományos nevelés mélyebben hat az egész személyiségre, az értékrend, az erkölcs, a jellem, a szokások stb. területeire.

A legszembetűnőbb megközelítések – nem fontossági sorrendben –, amelyek a keresztény szemléletből táplálkoznak, így jelen esetben az erdőpedagógiai foglalkozásoknak és tevékenységeknek alapjaitul szolgálnak a következők.

A bibliai szemléletű természet- és környezetvédelem megfelelő eszköze a felfedezés-élmény-tanulás hármasságában a tudatos, felelős, természet- és környezetvédő mentalitás kialakításához, amit már a legkisebbeknél meg tudunk alapozni pedagógusként, de szülőként is. A természet vagy a környezet, mint olyan, kiabálja, hogy egységről, összefüggésekről van szó: összetartozik a teremtett világ, szoros összefüggés van fajok és egyedek között.

A természeti összefüggések biblikus vizsgálata azt jelenti, hogy minden teremtett „dolog” a világon egy összefüggő, egymástól függő, komplex rendszernek a része, benne az emberrel, így mindennek és mindenkinek megvan a saját helye és szerepe a teremtett világban, amit csak ő tölthet be. A rendben benne van az, hogy lehetőség van fejlődni, változni, mert a teremtett világ egy folyamatosan változó világ. Az, hogy mindennek megvan a helye és célja, egy nagyon erős identitástudathoz vezet el, és egyben jó célok kialakításához (tanulás, munkaszeretet, felelősségvállalás) is.

Fenntarthatóság pedagógiája bibliai szemlélettel: a mostani életmódunk fenntarthatatlannak látszik. A fenntarthatóság nem attól valósul meg, hogy ha többet birtokolunk, hanem ha kevesebbet igénylünk. Fenntartható, ami nem időleges, hanem tartós, „örök”, nem éli fel a saját alapjait, nem szűkíti a jövő lehetőségeit. (Jantnerné, 2021) Pedagógiailag nézve egy egész életen át tartó tanulási folyamat, ahol a jövőképeknek van határozottabb szerepe. A globális fenntarthatósági válság hármasságának szorítása: társadalmi – gazdasági – környezeti válság. A társadalom, vagyis az ember nem csak erőforrás és fogyasztó; a gazdaság eszköz, nem cél; a teremtett világ – amiben élünk – nem csak forrás és nyelő, hanem lételemünk (Jantnerné, 2021). Paradigmaváltás szükséges a gondolkodásunkban, az életmódunkban, a pedagógiában. „... az elődeinkről alkotott képeink és a távoli nemzedékek világába vetített vízióink alapvetően érzelmi alapja a felelősség és a szeretet. A róluk való gondolkodás és gondoskodás arra a környezeti etikára épül, amely a fenntarthatóságra nevelésnek, a remény pedagógiájának is az alapja”. Mivel a fenntarthatóság pedagógiája egy integrált rendszer, három alrendszer került egymással szoros kapcsolatba – a környezeti, a társadalmi és a gazdasági rendszer –, így tantárgy- és tudományközi megközelítést igényel, ezért szerencsésebb a merev tantárgyi keretektől eltérő módon, például az erdőpedagógia területén kiemelten tanítani, hiszen a környezeti neveléssel egyértelműen kapcsolódik. (Havas, 2023)

A Teremtés Hete kampányhét – amit számos iskolában Magyarországon is már 2009 óta megtartanak – jó példa arra, hogy a külső természetes környezetünkkel kapcsolatos nevelési feladataink legfőbb alapja az élet tisztelete és védelme, Nemzetközi szinten a különböző egyházak felismerése abból fakad, hogy a hívő embereknek hitükből fakadó felelősségük a teremtett világ megőrzése. Az alapvető teológiai meglátások és következtetések elvi alapok arra vonatkozóan, hogy gyökeres fordulatra, új gondolkodási és cselekvési módra és a látókörünk kiszélesítésére van nagy szükség. Az ökológiai problémák legyőzéséhez a keresztények főként azzal járulhatnak hozzá, hogy támogatnak minden új gondolatot, amely az embert érzékenyebben kapcsolja össze a világgal, a természettel. Hogy felfedezzük a kíméletes bánásmód régi módszerét. A teremtésbe vetett hit: a felelősség hitvallása. (Jávor, 2004) Így részben a Teremtés Hete kampánysorozat témaköreire kívánunk kapcsolódni erdőpedagógiai témakörök hangsúlyozásával, és segítséget nyújtani a pedagógusoknak a tanulmányban példaként hozott tábori hét megtervezésével. Az Erdők hete rendezvénysorozathoz is szorosan hozzákapcsolható. Egyházi intézményeknek különösen hasznos lehet, de állami intézményekben is van létjogosultsága. Mert csak azt tudjuk megvédeni, amit szeretünk, ismerünk, amihez érzelmekkel kötődünk. A kötődés kialakítását vagy visszaalakítását az erdőpedagógiai

foglalkozások nagy mértékben tudják segíteni. Azzal a keresztényi szemlélettel lehet a mai kor problémáira válaszokat adni, ami felfedezi újra az ember és környezete teremtettségét. Az evangéliumok tanítása szerint a keresztény embernek a teremtett világgal szembeni magatartása nem antropocentrikus, de nem is kozmocentrikus, hanem radikálisan istenközpontú, azaz teocentrikus. Tehát a teremtett világ Krisztus-központú (URL1).

3. Keresztény szemléletű természettudományos erdei családi tábor

Tanulmányunkban összegezve, röviden néhány példával mutatjuk be az erdőpedagógia alkalmazásának lehetőségét egy keresztény szemléletű családi tábor programtervét. Elsődleges cél volt a természettudományok ötvözése a bibliai szemlélettel.

A tábor programja nagy hangsúlyt fektet a természetvédelem és fenntarthatóság témakörére. Ezzel az általános témával alapozzuk meg az egymás utáni napok témáit. Ugyanakkor lazán, de lényegét tekintve épít az Erdészeti Erdei Iskolák által ajánlott 7 legfőbb témakörre. Azt a célkitűzést követi, hogy globális, területi és helyi szinteken is vizsgálat alá vessük a következő témaköröket:

- élettelen és élő környezetünk, fenntarthatóság,
- biodiverzitás, életközösségek,
- általánosan az élőhelyekről, felszínborításokról,
- erdő mint ökoszisztéma, életközösség, növény(erdő)társulások,
- fenntartható és természetkímélő erdőgazdálkodás, megújuló természeti erőforrás,
- erdő-ember kapcsolata, erdő és klíma kapcsolata,
- erdész, vadász munkája,
- vadgazdálkodást is érintő kérdéskörök.

Előbbieket mellett minden nap témaköréhez hozzátartozik egy sajátosan a magyarságot és a magyar tudományosságot erősítő, kitekintő és visszatekintő jellegű érdekesség:

- Naponta egy híres magyar tudós-ember munkásságának bemutatása a természet-tudományok területéről.
- Az „Év élőlénye” program ideje (2024-es) növényeinek, állatainak megismertetése: a sok értékes hazai kezdeményezés egyike, amely felhívja a figyelmet az élőlények, élőhelyek, biodiverzitás, természetvédelem széles témakörére.
- A természetes festőszínek megismerését és kipróbálásuk lehetőségét fontos kiegészítésnek tartom a tábor programjához kapcsolva – elődeinktől sokat tanulhatunk.

A foglalkozások legnagyobb részben az erdei iskolához hasonló tanulásszervezéshez hasonlítanak, így azoknak nem csak az oktatás a célja, hanem az együttes tevékenységekben rejlő szocializációs és attitűdformáló lehetőségek, valamint az erdő sajátos atmoszférájának kiaknázása is.

Családi táborról lévén szó, fontos a jól bontott, korosztályi igényeknek megfelelő tevékenység- és tudásátadás megfogalmazása, megtervezése. Így a tábori foglalkozásokat három korosztály szerinti csoportra osztottuk fel (3–7 év, 8–13 év, 14 éves és idősebbek). A kooperatív és projekt-alapú tanulás különböző korosztályos csoportokban történik, a csoporttagok együttműködve közös feladatot oldanak meg, közös témát kutatnak. Napjainkban leginkább a városi gyerekek számára van égető szükség erdőpedagógiai foglalkozásokon és táborokban részt venni. Az erre alkalmas természet(közel)i helyszínre magukkal hozzák mindennapi terheiket, nyugtalanságukat, figyelmetlenségüket és eltompult érzékszerveik miatt nehezebben kapcsolódnak össze a teremtett világ természeti jelenségeivel. Az átállás nem megy magától, tudatos pedagógiai munkával tud csak megvalósulni.

A világszerte ismert természetpedagógus, Joseph Cornell szerint a természetben való tanulásnak négy lépcsőfoka van, amelyek természetesen folynak át egymásba (Adorján, 2008): Az első a lelkesedés felébresztése, ahol az őszinte, mély és személyes érdeklődés és figyelem megsegítése a cél. A második feltétel az összpontosított figyelem, ahol a lelkesedésünket egyetlen pontra kell összpontosítanunk. Az első két lépcsőfokra való eljutást segítő programpontokban – például a sokféle játékban – még nem igazán látható, hogy valójában pedagógiai munka folyik, de éppen ezen tevékenységek során tudjuk biztosítani a gyerekek számára, hogy a továbbiakban a tudnivalók mélyebben és tartósabban épüljenek be. A harmadik lépcsőfok a közvetlen tapasztalás: az összpontosított figyelem belső békéhez vezet, és nyitottságot teremt a közvetlen tapasztalati tanulásra. A negyedik fok az élményeink megosztása másokkal. Rendkívül fontos a reflektálás lehetősége és a felismerések újra fogalmazása a kimondás által, hiszen így tudatosul az átélt élmény.

A felnőttek bevonása és aktivizálása kulcskérdés. Számukra is időt kell adni a megérkezésre, a felfedezésre és szemlélődésre. Ha bármelyik feladat nehezebben megy valamelyiküknek, akkor azt az elvet kövessük, hogy mindent csináljon együtt a gyermekével, és bele fog jönni. Mindemellett lehetősége van részt venni a felnőttek számára tervezett tevékenységekben is.

Pedagógusként hisszük, hogy minden gyermekben ott él a kutató, felfedező szellem, különösen, ha izgalmas, új környezetbe kerül. A gyermek számára a leghatékonyabb a saját munkával megszerzett ismeret. A hangsúly leginkább a tevékenységen van, nem pedig annak eredményén, így mindenki sikerélményhez juthat.

A természet(ismeret) és az emberi kreativitás kombinációja pedig egyedülállóan gazdagító. Már önmagában az alkotás folyamatának megélése, akárcsak a „hétköznapi” dolgokban, mentálisan épít és gazdagít. Mai világunkban azonban még nagyobb szükség van visszafordulni a természeteshez, úgy mint az organikus, természetes, eredeti, egyszerű és épp e jellemzői miatt inspiráló környezethez. Így felszabadulhat az a kreatív személyinformáló energia, amely mennyei adomány számunkra. Csíkszentmihályi Mihály (2008) szerint a kreatív élet felé tett első lépés a kíváncsiság és az érdeklődés kiművelése, vagyis, hogy bizonyos dolgokra önmagukért figyelünk. Itt mindenképpen jellemzően a gyerekek vannak előnyben a felnőttekkel szemben. Szinte bármilyen természeti „apróság” vonzó és/vagy értékes; amíg rejtélyes, addig figyelmet érdemel.

A tábor kapcsolódik és épít a zöld napokra. Cél, hogy a résztvevők megértsék, hogy emberi tevékenységek hatására gyorsult fel a fajok kipusztulása és nőtt meg a természeti környezet szennyezettsége. Ez a kapcsolódás a szemléletformálásnak egyik lehetséges módja, leginkább akkor, ha azok a hatások, amelyekkel találkoznak a résztvevők, értelmileg és érzelmileg egyaránt megérintik. Természetes, erdei környezetben nagyobb hatást várunk, és bízunk annak hosszútávú attitűdformáló erejében.

Mivel ez a tábor egyben szabadidős tevékenységek színtere is, így a szabadidő-pedagógia céljaival összhangban a gyermeki szükségletekre alapoz, és olyan tevékenységeket sorakoztat fel, amelyek aktív átéléseket és sikerélményeket adnak. A számos – a résztvevők számára kötetlennek tűnő, de valójában tervezett és kötött – tevékenység fajta mind a szociális kompetenciák kialakítására, mind azok fejlesztésére hangsúlyt fektet: úgy, mint az új feladatokhoz való rugalmas alkalmazkodás, a csapatmunkára való alkalmasság, illetve kooperációs készség, problémamegoldó készség, tolerancia, empátia és szolidaritás. Ezen kompetenciák más fontos szociális készségek kialakulását eredményezik: ide sorolható a kifejezőkészség, a társas kapcsolatok hatékonysága, az önbizalom növekedése, saját magunk és céljaink megfelelő képviselése, tervezés, szervezés, döntés, alkalmazkodás, segítségnyújtás és megértés. Tehát összességében segítik a személyiség kiteljesedését és az önfejlesztést. (Borosán, 2016) A tábor végére cél az is, hogy a résztvevők igény szintje emelkedjen a szociális kapcsolatok terén.

A személyiségfejlesztés kapcsolódik az egészségfejlesztéshez is, ami pedig szoros összefüggésben van a mozgással és a sporttal. A tábori napok kalandjai, kirándulásai és az a tény, hogy összességében 90%-ban szabadtéri programok kerültek a programtervbe, hozzáad a résztvevők testi és lelki egészségéhez, gyógyulásához, kipihenségéhez, kiegyensúlyozottságához. Ezen aktivitások közvetlenül vagy közvetve rámutatnak arra, hogy újabb jó szokások kialakításához segítségünkre lehetnek a tábori élményeink, így belülről motiválhatnak a későbbiekben is a megfelelő és igényes szabadidős elfoglaltságokra. Fontos, hogy egy család vagy az egyén életvezetése ne a külső motiválásra és elvárásokra való reagálás legyen, hanem belső szükségletből cselekvően hatékony és konstruktív életmód és életritmus.

Tábori tematika

A tábor programtervezete rugalmas, nem konkrét helyszínre tervezett. Ennek megfelelően helyszínként alkalmasabb egy erdei iskolai környezet, például egy minősített „A” kategóriás (bentlakásos) Erdészeti Erdei Iskola, ahol a létszámnak és a különböző korosztályoknak megfelelő kialakítású infrastruktúra rendelkezésre áll párhuzamos foglalkozások és tevékenységek megtartásához.

A tábor hét napon keresztül lehetőséget ad a természetbeni tanulásra egy család minden tagja számára, a saját korosztályának megfelelően. Hat napon keresztül napi két korosztályos bontásban vezetett fő foglalkozáson és több választható tevékenységen keresztül van felfűzve az ismeretanyag, a Teremtés hat napjának témaköreire igazítva. A hetedik napon pedig rendhagyó erdei istentisztelet szerepel a tervben. Mivel egy nagyobb tematikai egységet dolgozunk fel a héten, a közös munka és az együttműködés elengedhetetlen. Valamint minden napra jut napi bibliai üzenet és éneklés-zenehallgatás, az aznapi természettudományos témákhoz kapcsolva.

A napi tevékenységek részletes leírása jelen tanulmányban az óvodás korosztály (3–7 év) számára kerül bemutatásra (1. és 2. táblázat). A kisgyermek nagyjából 20–30 percet tudnak figyelni egyszerre, ezt az időszávot is úgy érdemes kezelni, hogy 10–15 percenként tevékenységváltás legyen, így például óvodai nevelésben a heti projektekhez is tud igazodni a 4 db, kb. 30–40 perces blokk.

Mivel a nagyobb korosztály számára a megadott témakörök kidolgozása túlmutat jelen tanulmány keretein, így ezek esetében kizárólag a fő célok kerülnek bemutatásra. A nagyobb korosztály tevékenységeihez csak a témakörök kerültek megfogalmazásra a napi bontás szerint, amelyekhez bizonyos témaköröket a mellékletek tartalmaznak. Kizárólag olyan témakörök bemutatása részletes, amelyek túlmutatnak az általános környezeti nevelés óvodai és iskolai témakörein, és leginkább az erdészeti, erdőpedagógiai vagy bibliai témakörök speciálisabb ismeretanyagait érintik.

A tábor végére cél, hogy kialakuljon a résztvevőkben az önálló ismeretszerzési, ismeretfeldolgozási, döntési és értékelőképesség, valamint felébredjen az ennek fejlesztése iránti igény a természettudományos témakörökben. Kialakuljon a vágy a csoportkohézió megteremtésére, erősítésére és folyamatos fejlesztésére. Erősödjön a rendszerszemléletű, kritikai, kreatív gondolkodás, az alkotó és a sokoldalú együttműködés, amely elképzelhetetlen az empátia, a tolerancia és a szociális készségek kialakítása és fejlesztése nélkül. Kerüljön a résztvevők látóterébe a globális, nemzeti és helyi környezeti problémák ismerete, a környezeti problémák gazdasági, ökológiai és társadalmi következményeinek ismerete. Válgon hangsúlyossá számukra a fenntarthatóság etikai dimenziójának tudatosítása, szolidaritás és felelősség. (Varga, 2009)

1. táblázat: Táborig napirend – délelőtt (Megjegyzés-rövidítés...)

Tábor napirend	1. nap: sötétség és világosság – EGYENSÚLY az élővilágban	2. nap: külön égbolt és vizek a földön – ÉG ÉS FÖLD	3. nap: külön a vizek és a szárazföld, növények a földön – EGYRE ZÖLDEBB	4. nap: égítetek az égen (+léggör) – INDUL a KERINGŐ	5. nap: madarak és vízi állatok – LÉGI és VÍZI BARÁTAINK	6. nap: szárazföldi állatok és az ember – ÍME az EMBER és a rábízottak	7. nap: A nyugalom napja rendhagyó ERDEI ISTENTISZTELET
Napi igék és üzenet (reggelinél felolvasva)	Ter.1:1,3-5. 28,2:15. Birtokba vett, kihasznált Földünk Eredeti terv: „művelje és őrizze”	Ter.1:6-8. Zsolt.104:5-9. Élő és élettelen kölcsönhatásai, csodái	Ter.1:9-13. Jn 12:24-26, Mt. 13/Lk. 8. Önmagába záródó kör: minden magból a nemeszert terem, megkülönböztetés	Mt.2:1-2. 9-10. Zsolt. 104:2-4, 19-20. Csillag vezetése. Nap-Hold, nappal-éjjel, ciklikusság	Zsolt. 104:12. 17. 91:4, 36:8. Mt. 6:25-27 Együttélés. Életközösség. Életmódjuk tulajdonságai – párhuzamok, tanulságok	Ter.2:4-8. Zolt.104:10-11. 14-18. 20. Ember és a teremtett világ kapcsolata	Ter.2:1-3, Zsolt.104:24,31 Szellem-lélek-test érzékelései a teremtett világból, szűken az erdő hatása a hármasságunk teljességére
Híres ember	Rakonczay Zoltán, erdőmérnök, egyetemi tanár természetvédő, közgazdász	Leél-Össy Szabolcs, geológus, barlangkutató, hegymászó, szakíró, földtudományok kandid	Kitaibel Pál, botanikus, kémikus	Természettudós Konkoly Thege Miklós csillagász, meteorológus, zeneszerző	Hermann Ottó, természetkutató, zoológus, néprajzkutató, régész és politikus. Madarak és fák napja	Kaán Károly, erdőmérnök, gazdaságpolitikus	Jézus Krisztus ácsmester, a természet Ura és ismerője
Év élőlény (2024)	veszélyeztetett élőlények	rovar: sisakos sáska, lepke: közönséges medvelepke	vadvirág: fehér tündérrózsa fa: közönséges bükk	gomba: szürke galóca, hüllő: kaszpi haragossikló	madár: kerecsensólyom hal: réti csik	emlős: vadmacska	gyógynövény: borsmenta
8:00	Érkezés	Reggeli + napi ige	Reggeli + napi ige	Reggeli + napi ige	Reggeli + napi ige	Reggeli + napi ige	Reggeli
9:00 korosztályos csoportokban (3-7 év), (8-13 év) (14 évtől)	I. foglalkozás: csoport alakítás, attitűdformálás, „zöld gondolkodás” biodiverzitás, erdei ökoszisztáma	I. fogl. – víz szerepe, víz körfor. kis-nagy kör, + term-i elemek: levegő, hőmérsékelt, tűz közetek, termőhelyek – vízháztartás kísérlet: mézskő+ecet	I. fogl. – Mo. tájai felszínborítás, erdejei, növényei erdő szénlekötése talajok, talajgyártók kísérletek	I. fogl. – léggör, égítetek, nappal-éjjel a fák, erdők, erdő – klíma viszony. Idő értelmezése. Nappali – éjjeli állatok kísérletek: árnyék, légnymás	I. fogl. – madárfajok, élőhelyeik. Madarak és fák napja, tápláléklánc Ramsari ter – vizes élőhelyek, vízimadarak élőhelyei madártoll vizsgálat	I. fogl.: erdő – természeti erőforrás, ember-erdő kapcsolata, erdész munkássága, életvitele, erdőmester Erdő termékei, melléktermékek	Rendhagyó erdei istentisztelet (13:00-ig) Megállók – tanösvény jelleggel
10:30	tízórai	tízórai	tízórai	tízórai	tízórai	tízórai	
11:00	II. foglalkozás: Term+környvéd, klímaváltozás, nyersanyagkimerülés, környezetszennyezés, fenntarthatóságért tenni	II. fogl. Erdei ökosziszt. + Szolg.+alkalmazkodás Abiotikus tényezők az erdei ökoszisztémában, kísérletek	II. fogl. Erdőgazdálkodás, erdőművelés, ciklusok, életszakaszok, fázisok. Mo. erdőtársulásai	II. fogl.: Idős erdők, famatuzsálemek, évgyűrű számlálás Csillagászati érdekességek	II. foglalkozás: Mo – édesvízi élőhelyek ex lege – védett láp, szikes tó, víznyelő, forrás, barlang	II. foglalkozás: Vadgazdálkodás, vadászati módok, szokások, trófea. Mo. vadfajai	Együtt zárni hetet

2. táblázat: Tábori napirend - délután

Tábor napirend	1. nap: sötétség és világosság – EGYENSÚLY az élővilágban	2. nap: külön égbolt és vizek a földön – ÉG ÉS FÖLD	3. nap: külön a vizek és a szárazföld, növények a földön – EGYRE ZÖLDEBB	4. nap: égitestek az égen (+léggör) – INDUL a KERINGŐ	5. nap: madarak és vízi állatok – LÉGI és VÍZI BARÁTAINK	6. nap: szárazföldi állatok és az ember – ÍME az EMBER és a rábízottak	7. nap: A nyugalom napja rendhagyó ERDEI ISTENTISZTELET
12:30	ebéd	ebéd	ebéd	ebéd	ebéd	ebéd	13:30 – ebéd
A nap színe	Cserző- és festőnövények, – fák, – fekete szín	Kékek – lilák	Zöld árnyalatok	Sárgák – narancsok	Pirosak – bíbor	Barnák	Fehér
14:30	Öko- és környezet-tudatos játékok (terepen, asztalokon, landart) Tv: Év élőlény címe, veszélyeztetett élőlények gubacsintá kipróbálása	Víz és munkája témájú játékok, pl. barlangok kialakulása TV: Geopark, Natúrpark Világörökség helyszínek festőnövény színnel festés	Erdei játékok, faültetés, Kísérletek: klorofil kinyerés Év élőlény feladatok festőnövény színnel festés	TV: csillagos égbolt-park, beporzó barátaink, nemezelés festőnövény színnel festés	Erdei akadályverseny Erdőrezervátum festőnövény színnel festés	Barkácműhely Makkból bútor Év emlése festőnövény színnel festés	Hazautazás
16:00	uzsonna	uzsonna	uzsonna	uzsonna	uzsonna	uzsonna	
16:30 szabadon választható, egyéni vagy családi részvétel	Bingó melléktermék gyűjtés, préselés (teakészítéshez + szombati barkácshoz) Védett term.ter.: NP, TK, TT, TE.	Kirándulás – forráshoz, vizes élőhelyhez, patakvíz mikroszkópos vizsg. melléktermék gyűjtés, préselés (teakészítéshez + szombati barkácshoz) papírmerítés	Tudományos kirándulás – erdész szemével (fafajok, avarlakók, holtfa) – körfolyamatok, közben: melléktermék gyűjtés, préselés (teakész.+barkácshoz) Ramsari ter – vizes élőhelyek, vízimadarak élőhelyei	Világító élőlények – érdekességek gombák megfigyelések, kísérletek merített lapokra festés	Madárbemutató, madárgyűrés, madárhangok. nemezelés	Vadászat (szükségessé vált) bemutató + vadász élete Dagonya projekt Natura 2000 (állatfigurák)	
18:30	Vacsora + napi ige ism.	Vacsora + napi ige ism.	Vacsora + napi ige ism.	Vacsora + napi ige ism.	Vacsora + napi ige ism.	Vacsora + napi ige ism.	
19:30	Éjszakai erdő az erdész szemével – sétával egybekötve	Tábortűz – élettelen természeti elemekről történetek	Melléktermék feldolgozás helyben: teák, szirupok ... elmélet + gyakorlat, népi gyógyászat, ehető erdő, ...	Tájékozódás éjjel – kirándulás (csillagos égbolt – nyári, téli, bolygók, Hold, esthajnal.)	Tábortűz – bibliai játékok, bibliában szereplő madarak, vízi állatok – tanításaik.	Éjjeli vadles – történet Fekete Istvántól? + kis csop. cserkelés	

Heti tematika:

1. nap: Világosság és sötétség – EGYENSÚLY az élővilágban?
2. nap: Külön égbolt és vizek a földön – ÉG ÉS FÖLD
3. nap: Külön a vizek és a szárazföld / növények a földön – EGYRE ZÖLDEBB
4. nap: Égitestek az égen / légkör – INDUL A KERINGŐ
5. nap: Madarak és vízi állatok – LÉGI ÉS VÍZI BARÁTAINK
6. nap: Szárazföldi állatok és az ember – ÍME AZ EMBER és a rábízottak
7. nap: A nyugalom napja – rendhagyó ERDEI ISTENTISZTELET

A következőkben egy választott nap bemutatását tesszük meg röviden.

6. nap: Szárazföldi állatok és az ember – ÍME AZ EMBER és a rábízottak

Napi témakörök összegzése:

- erdő-ember kapcsolata,
- az erdő mint megújuló természeti erőforrás,
- az erdész munkája,
- vadászat, vadfajok, Magyarország vadeltartó képessége,
- barkácműhely, makkból bútor,
- erdőgazdálkodás, fő- és mellékhasználat.

Célok, kompetenciák a 6. napon:

A megújuló természeti erőforrások megismerése. A tisztelet kultúrájára építeni az erdő és az ember együttélését. Az erdész, vadász és vadgazdálkodó munkájának mélyebb megismerése, az érdeklődés felkeltése e hivatások iránt. A fatermék és melléktermékhasználat lehetőségeinek átfogó ismerete.

Híres ember: Kaán Károly erdőmérnök, gazdaságpolitikus, nevéhez fűződik az alföldfásítás és a korszerű állami természetvédelem, valamint az Országos Természet- és Környezetismereti Verseny. Emlékét őrzik, többek között emléktáblák, források, kilátó.

Év élőlénye: az év emlőse a vadmacska.

A nap színe: A természetben előforduló színekkel, festőnövényekkel ismerkedünk meg közelebbről. A hatodik nap színei a barnák.

Napi igei üzenet: Ter. 1:24-27, 2:4-8, Zsoltár 104: 10-11, 14-18, 20

Dal, zene ajánló: Együtt éneklés: Nézd, a tükörben ott van egy gyermek!; Gryllus: Hallgatag erdő,..., Erdei pocsolya, csupa sár, dagonya..., A vadász és a róka (Vadász, vadász lopakodj).

Zenehallgatás: Hidden Kingdom: Genesis (Part VI) és Éva; Mókus, mókus, mit csinálsz?...

I. (9:00) és II. (11:00) csoportos foglalkozások témakörei kisgyerekek számára (3–7 év)

Tevékenység tartalma, tananyag, a tevékenység menete, folyamata, lépései:

1. Foglalkozás (9:00–10:30):
 - 5 p Bemelegítés: Emlős állatok ismertetőjegyei – mutogatással.
Feladat: kitalálni.
 - 5 p Témára hangolódás: Gryllus – Hallgatag erdő c. gyerekdal (gitározva)
 - 15 p Téma: Erdész munkája
 - 10 p Hazai vadfajok ismertetése (madarak, szőrmés apróvadak, kisragadozók, nagyvadak), vadászható és védett vadon élő állatok.
Játék: Milyen állat vagyok? Bemutatni kinézetét, hangját, viselkedését.
 - 10 p Ivó és mosdó szünet
 - 15 p Szárazföldi állatok és az ember teremtése (napi igé: Ter. 1:24-27).
Ember – állatvilág kapcsolata.
 - 10 p Kedvenc vadon élő állataink – játék.
 - 15 p Erdei játszótér – szabad játék tízóraig, felügyelettel.

2. Foglalkozás (11:00–12:30):

- 10 p Közös válaszolgtós éneklés: Gryllus – A vadász és a róka c. gyerekdal mutogatva, eljátszva.
 5 p Trófeavizsgálat: agancs, szarv, agyar – különbségek, hasonlóságok.
 10 p Téma: Vadász és vadgazdálkodás
 10 p Feladat: állat – nyomok párosítás
 10 p Ivó és mosdó szünet
 15 p Téma: melléktermékek
 Történet: A kisvakond nadrágja
 10 p Kreatív: gyógynövények megfigyelése és illatbatyu készítés
 5 p Összefoglalás: 1-1 szó, kinek mi jut eszébe a foglalkozásokról, amire szívesen emlékszik.
 20 p Erdei játszótér – szabad játék tízóraig, felügyelettel.

Ebéd utáni szabadon választható tevékenységek, felnőtt/szülő részvételével. (14:30–16:00)

- 50-60 p Barkácműhely, természetes anyagokból.
 Mire jó a nád? (Tetőfedés, nádszövetkészítés, nádsíp...)
 Nád aratása, Fekete István: Nádas c. verse
 50-60 p Makkból bútor, famunkák szemléltetése, faragás kipróbálása.
 Somlyó Zoltán: Erdő c. verse
 20-30 p Év élőlénye: vadmacska megismertetése.
 Kártyajáték, kirakó, feladatlap, színezők segítségével.
 20-30 p Mai nap festőnövénye megismerése (melléklet alapján)
 Barna színek használata festőpapírra.

Uzsonna utáni szabadon választható tevékenységek, felnőtt /szülő részvételével. (16:30-18:00)

- 40-50 p Vadászat bemutató, vadász élete (felszerelése), trófeavizsgálat.
 Hagyományos vadászati módok: íjászat, solymászat, agarászat.
 Vadászkutya feladatainak megismerése.
 30-40 p Dagonya projekt – sarazás. Sárfürdő szerepe.
 20-30 p Natura 2000 kistérségek és kis állatfiguráinak (logók) játékos megismertetése.

Vacsora utáni szabadon választható tevékenység:

- Éjjeli vadles – történet + cserkelés
 (pl.: Egererdő Zrt. – Az alkonyati erdőjárás és vadles leírása);
- Fekete István egy választott műve;
- Biblia példák a vadászattal kapcsolatosan, beszélgetéshez: 1.Mózes 25:27, 5.Móz. 7:22.

Az alkalmazott tanítási módszerek, szervezési módok és tevékenységi formák; az oktatási, nevelési, fejlesztési célok, kompetenciák; valamint a helyszín és felhasznált eszközök leírása Molnár (2024) munkájában olvashatók.

4. Összefoglalás

Pedagógiai szempontból egy természettudományos tábor kiváló terepe a manapság mindenhol hangoztatott környezettudatosság, a környezetkímélő és természetvédő attitűd fejlesztésére. Egy tábori élmény – kisgyermek korban megkezdett megfelelő szemléletmód kialakítása –, mélyebb nyomot hagyhatnak bennük, mint a megszokott, urbánus környezetben végzett tevékenységek.

A táborban jól alkalmazható a kooperatív tanulásszervezési forma, így nagyobb lehetőség van kreatívabban, spontánabban megközelíteni az adott témákat, reagálva a csoport és a környezet hatásaira.

A keresztény szemlélettel megírt természettudományos tábori programok a Cserkészlet küldetéséhez, vagyis a fiatalok keresztény neveléséhez is illeszkedik, úgyis mint a talán kevésbé ismert, de nagyon hasonló Royal Rangers Keresztény Vándorok Ifjúsági Egyesület munkásságába.

A táborban résztvevő családok, gyerekek ismeret- és tudásszintje, valamint eddigi tapasztalataik, komfortzónájuk nehezen meghatározható a foglalkozások és tevékenységek tervezésénél. Lehetőségekhez mérten törekedni kell a legtöbb releváns információ beszerzésére és a végleges programterv ahhoz igazítására.

A legkisebbek számára kidolgozott témák kevésbé tárják fel a speciálisabb erdőpedagógiai konkrétumokat, és több az általános környezeti nevelési témakör. Az érintett korcsoport esetében fontosabb az érzékenyítés, mint a speciális ismeretek átadása, így elegendő ezzel tisztában lenni és elfogadni azt.

A tág korcsoport és átölelt tématerületek nagysága jelentős előzetes felkészülést igényel, így szükséges, hogy a pedagógus azt motiváltan, a téma iránt is erős belső elhivatottsággal végezze.

A tábori program megvalósulása a résztvevők aktív, cselekvő tevékenységére épít. Kimozdít, újra hangolja az attitűdöt és a szokásokat. Teszi mindezt a legelemibb életközösségben, a családi körben, ami az átélt felismerések, változások továbbvitelének és hétköznapi integrálásának legfőbb záloga. A több napos közös tevékenységek és egymásrautaltság révén a résztvevők szocializációs képességei jelentős mértékben fejlődnek. A természettel való felelős, a jó gazda szemléletével átítatott együttélésüket segíti elő, hogy a táborozók jártasabbak legyenek a természetben, az élőlények ismeretében és a természeti jelenségek megértésében. A tapasztalati ismeretszerzés az élmények által jobban rögzülő és alkalmazható tudást ad számukra. A fejlesztő játékok során személyiségük árnyaltabbá és gazdagabbá válik, mindenki lehetőséget kap arra, hogy a számára legmegfelelőbb helyzetekben mutathassa meg önmagát és tehetségét.

Felhasznált irodalom

- ADORJÁN R. (2008): Magonc – természetismereti játékok az erdőben. Mecseki Erdészeti Zrt., Budapest, 5 p.
- BOROSÁN L. (2016): A szabadidő mint a személyiségfejlesztés egyik lehetséges eszköze. 55. In: Hamar Pál: A mozgás mint személyiségfejlesztő tényező. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
- CSÍKSZENTMIHÁLYI, M. (1998, 2008): Kreativitás – A flow és a felfedezés, avagy a találmányosság pszichológiája, Oxford, Akadémiai Kiadó, Budapest, 349 p.
- GLOVICZKI Z. (2015): Bevezetés a pedagógiába egyetemi jegyzet. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 6, 32-33
- HAVAS P. (2023): Természetbúvár 2023/2
- JANTNERNÉ, O. I. (2021): Fenntarthatóságra nevelés, avagy a hetedik kompetencia ppt, idézet: dr Victor András, 17, 23
- JÁVOR B. (2004): Felelőségünk a teremtett világért, Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról. Csonka András (kiadó) Sprinter Nyomda, Budapest, 110, 122
- KORMOS, J. (2019): Filozófiáról bölcsészeknek és tanároknak egyetemi jegyzet. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Budapest, 164
- MAGYAR BIBLIATÁRSULAT, Református új fordítás, (1997) (RÚF): Biblia
- MOLNÁR, X. H. (2024): Családdal a vadonban Keresztény szemléletű természettudományos erdei családi tábor. Szakdolgozat. Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Erdő- és Természeti Erőforrás-gazdálkodási Intézet

Internetes források

- VARGA A. (2024.10.27.): Oktatási Hivatal, Budapest.: Környezeti kompetenciák fejlesztése a tanítási gyakorlatban, 2009, <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/hidak-tantargyak-kozott/kornyezeti-kompetenciak>
- URL1 (2024): <https://teremtesvedelem.hu/content/korlevel/magyar-katolikus-puspoki-konferencia-korlevele-teremtettvilag-vedelmerol/>